

Universitätsbibliothek Paderborn

Johannis Trithemii Spanheimensis Primo, Deinde D. Iacobi Maioris Apvd Herbipolin Abbatis, viri suo aeuo doctiss. ... Partis Opera Historica, Qvotqvot hactenus reperiri potuerunt, omnia

Partim E Vetvstis Fvgientibusque editionibus reuocata, & ad fidem
Archetyporum castigata; partim ex manuscriptis nunc primùm edita ;
Qvorvm Catalogvm Aversa pagina exhibet

Iohannis Trithemii Spanheimensis Primo, Deinde D. Iacobi Maioris Apvd
Herbipolin Abbatis, viri suo æuo doctissimi Secvndæ Partis Chronica
Insignia Dvo - I. Coenobii Hirsavgiensis, Diœcesis Spirensis: eius
foundationem & progressum ab Anno Christi DCCCXXX. vsque ad Annum
MCCCLXX. II. Coenobii ...

Trithemius, Johannes

Francofvrti, 1601

De Hartwigo, Hvivs Monasterii Abbate XVI. qui præfuit tantum duobus
mensibus, & de vita & conuersatione ipsius.

urn:nbn:de:0128-1-17336

*Imperator
Curia suam
Colonia habet.*

Eodem anno qui dominicæ natiuitatis 1156. fuit, Imperator circa festum omnium sanctorum venit ad Coloniam, & tam à ciuibus quam ab archiepiscopo Arnolfo facti honorifice fuit receptus, ubi miles quidam Bernhardus nomine, qui in necem Hermannini de Winzeburg conspirasse, à duce Saxonum fuit conuictus, Imperatoris iussu decollatus est.

MCLVII.

*Volmarus
abbas moritur.*

Anno sequente qui fuit dominicæ natiuitatis 1157. indictione 5. Volmarus abbas quintus decimus huius monasterij Hirsaugiensis, 5. calendas Februarij circa primam noctis vigiliam de hoc mundo transiens, in Domino quieuit, vir apud omnem posteritatem memoria dignus: quippe qui per suam industriam, sapientiam & pietatem huic monasterio suo, multa bona fecit, augmentauit census, redditus ampliauit, & pietatem huic monasterio restaurauit, domos & habitacula pro fratrum commoditate necessaria plura de nouo construxit, numerum monachorum Deo seruientium auxit, seque verbo & exemplo pastorem optimum subditis suis omnibus exhibuit. Sepultus est in maiori ecclesia, ante altare sancti Michaelis.

*DE HARTWIGO, HUIUS MONASTERII ABBATE XVI.
qui presuit tantum duobus mensibus, & de vita & conuersatione
ipsius.*

SEPULTO reuerendissimo ac Deo dilecto abbate Volmaro, licet fratres maximo cum amore tenerentur, nec possent memoriam tam pientissimi patris de cordibus suis, non dico cito, sed ne vnquam profus delere, quem pastorem in omnibus vtilem, pium ac dulcissimum semper fuerat experti: tamen ne malitia temporum, quæ tunc abundabat in terra, sinistri aliquid prauorum suggestionis interponeret, visum eis est cum electione noui pastoris non esse tardandum.

Eodem igitur die quo Volmarum ecclesiasticæ sepultura tradiderant, conueniunt in vnum animo & intentione, nouum eligendi pastorem, qui tam in spiritualibus quam temporalibus, ad regimen monasterij utilis & idoneus haberetur. Inuocata itaque memoris est gratia Spiritus S. Hartwigum nomine, monachum, venerabilem senem, vniuersi consensu in abbatem concorditer elegerunt. anno Domini 1157. indictione 5. in octaua S. Agnetis virginis & martyris, quæ est, calend. Februarij. Electione autem ex more in personam Hartwigi publicata, coram toto conuentu in terram procidit, & vt supporteretur à tanto onere fratres cum lachrymis suppliciter rogauit. Si voluissim, inquit, imo si vissem idoneus animas regere in eo statu, in quo fueram ante ingressum religionis, permansissem. Sed quia imperfectionem meam noui, & quod mihi subesse magis expediret quam præesse, propterea domum meam, præposituram, dignitates & beneficia quæ habui, contradicentibus amicis & cognatis meis omnibus, libens dimisi: quatenus sine cura & sollicitudine rerum temporalium, omnipotenti Deo in simplicitate cordis mei, placitum idoneo impositum suscipere fortiter instarent, tandem consentiens dixit: *Contentere*

*Hartwigus
in abbatem
sugitur.*

*Quomodo
se à tanto
onere excusauit.*

preces vestras amantissimi fratres, omniumque reuelari votis, impium iudico, tametsi me ad tantum pondus regimini scio penitus insufficientem. Confido tamen in misericordia omnipotentis Dei, pro cuius amore omnia mundana semel contempsi: quoniam me dum in hac miseria non permittere censerem, mihi hanc curam animarum, quam reuelamanti imponitis, nocituram in anima mea coram ipso confiteor. Ad nimiam itaque instantiã fratrum consentiens, onus pastoralis curæ pro Christo amore suscepit, & pro munere benedictionis ad archiepiscopum Treuerensem Hillinum cum certis monachis descendit. Benedicere autem à Gunthero Spirensi episcopo propter certas causas noluit, & ideo iuxta tenorem priuilegij monasterio Hirsaugiensis à se de Apostolica dudum concessi, ad Treuerim descendit. In die itaque dominica quadagesimæ secunda, quæ fuerat anno illo, quarto nonarum Martij, benedictus fuit in maiori ecclesia Treuerensi ab Hillino archiepiscopo, in præsentia complurium abbatum. In itinere illo constitutus, sanctissimam Christi sponsam Hildegardem, de cuius sanctitate, miraculis, scriptis & reuelationibus multa audierat, visitauit: quam cum loquentem audiret, in stuporem versus, lachrymas præ gaudio fudit. Nactus autem oportunitatem cum ea secrete loquendi, omnem statum & mœorem mentis suæ illi aperuit, & in quantis esset angustijs propter curam animarum sibi impositam, simpliciter referauit: peritque humiliter, quatenus amore Iesu Christi super statu suo diuinam voluntatem dignaretur inquirere, & quid sibi faciendum esset super his in quibus versabatur cogitationibus, de cura pastoralis

*Quomodo
concessit.*

*Ab Hillino
Treuerorum
archiepiscopo
benedicere
est.
S. Hildegardem
vissit.*

mo aud

bona co
10 *ctus est, y*
prouoca
exemplu
abbate
neficia c
ea prior
spiritual
admodu
pastoralis

pastorali relinquenda indicare. At virgo S. Hildegardis more suo ad lumen inuisibile mentis suae aciem erigens, tale Hartvvigo dedit responsum: *Lux viuens tibi dicit, o homo, mens tua sit mihi in voluntate mea subiecta, & non abiciam te. Homo enim qui mihi paratus est seruire pro honore nominis mei in pascendo animas meas, & aliud non querit, in me manet. Ego autem scio quis ex me fiat, in prelatione, & illum non deseram. Et qui sine me regnat, hunc ego non aduerto. Tu autem esto paratus, quia cito venturus sum.* Inde ad Hirsaugiam reuersus, non diu vixit, sicuti dicemus. Erat autem Hartvvigus genere Francus, qui adolescens ad studiū literarū positus, satis doctus & eruditus euasit, non solum in diuinis, sed etiam in secularibus literis. Crescentibus deum annis, canonicus maioris Ecclesie Spirensis factus est, ubi se tam sapienter & religiose habuit, vt consensu omnium primo in camerarium, ac deinde in præpositum eiusdem ecclesie fuerit electus. Erat autem homo conscientie bonæ, placidi cordis, & honestissimæ conuersationis: qui quamuis diuitijs & honoribus afflueret terrenis, semper tamen mente sursum ad Deum erectus, bonis & sanctis studijs operam impendebat. Licet enim diuitijs abundaret, cor tamen suū nequaquā apposuit, sed manum suam aperuit inopi, & pauperum necessitatibus quantum potuit promptissime occurrit. Inter cætera pietatis opera, cum adhuc vitā ageret secularē, magno ad fratres huius monasterij Hirsaugiensis tenebatur affectu, & multa eis beneficia impendit. Crebro illos visitauit, & quoties aliquē de Hirsaugiensi monasterio Spiram venire pro quolibet negotio contingeret, non alibi quā in domo præpositi licebat nancisci hospitium. Domus eius velut cœnobiū, honestissima erat adornata familia, in quā nulli penitus inhonesto patebat ingressus. Moribus suis bonis & Deum timentibus cunctis fuit honorabilis, in cuius præsentia loqui vel agere turpia vel inhonesta nullus audebat. Interna quoque deuotione omnipotenti Deo mancipatus, nullū tempus otiosum transire sinebat, in quo non aliquid boni operis ad pensum seruitutis suæ appenderet. In orationibus erat frequens, & in lectionibus sanctarum scripturarū studiosus, vt pote qui fuerat exercitiorū spiritalium fructus & dulcedinē quotidiana meditatione expertus. Cum autem plerisque ex canonicis suis ire per abrupta vitiorum cerneret, medicamentum fraternæ correptionis tam ratione officij quam obedientia dominici præcepti opposuit, & quomodo viuendum sit ministris Domini, multimoda scripturarum attestatione ostendit. Sed quum admonitiones suas parum in plerisque proficere cerneret, tædebat eum in officio prelationis viuere, in quo se videbat cæteris inutiliter præesse. Matura igitur deliberatione præhabita omnem mundi pompam & honorem pro Dei amore proposuit deserere, & se totum districtione monastica omnipotenti Deo mancipare. Ad quod propositum tam sanctum & arduū subeundum, maxime cum sermones & miracula dui patris Bernardi Spire facta, quibus interfuit, provocarunt, quæ omnibus quam diu vixit cum deuotione maxima narrare consuevit. Venditis ergo rebus suis multis, & precio non paruo dato pauperibus ad Hirsaugiā venit, & monachus sub Volmari abbate factus fuit. Multa quoque in auro, argento, vasīs preciosis, & varia suppellectili secum ad monasterium attulit, quæ omnia in manus Volmari abbatis coram tota cōgregatione resignauit. Sacra autem religionis habitum de manibus Volmari abbatis assumens, totū se deinceps ad Deum contulit, semperque aut mente aut corpore in eius seruitio intentus fuit. Inter se psalmodiæ & horis regularibus tam nocturnis quā diuinis, semper illi iocundum atque dulcissimum, omnemque tempus quod seruitio creatoris non impenderat, perdidisse se gemebar. Corpus suum abstinence, ieiunijs, vigilijsque in seruitutem spiritui curauit redigere & se cunctis in bonis operibus imitabile exhibere. In omni conuersatione sua inter fratres fuit pacificus, tranquillus & quietus, tantaque erga omnes charitate affluens, vt mater congregationis merito diceretur. Nemo illum vnquam vidit perturbatum, murmurantē nemo audiuit, sed ante faciem suam in vera humilitate gradens, nullū penitus contristauit.

Eodem tempore Sigefridus decanus de Phortzheim, qui multa huic monasterio bona contulit, sicut in libro Donationum habetur, sub Volmari abbate monachus factus est, vir singularis eruditionis & sapientiæ informatione & exemplo ipsius Hartvvigi prouocatus. Similiter & alij complures viri notabiles, sapientia, genere & diuitijs insignes, exemplo præpositi Spirensis in citati, contemptis rebus & honoribus mundi, monachi sub abbate Volmari in hoc Hirsaugiensi cœnobio facti sunt, qui pro fratrum vtu multa beneficia contulerunt. His etiam temporibus Conradus monachus huius cœnobiij & postea prior in Schoinrein, abbas in Amorbach, consensu Volmari consultus est, vir tam in spiritalibus quam secularibus ad regendum satis idoneus. Erat enim in scripturis sanctis admodum eruditus, & in agendis singulari experientia præditus.

Responso
Hildegardis.

Vita Hartvvigi albatini.

Fit præpositus in ecclesia Spirensi. Historicus in pauperes erat.

Monachus Hirsaugiensi dilectus.

Conuersatione fuit deuotus.

Zelo reuelationis ardentissimus.

Per S. Bernardi compungitur.

Fit monachus in Hirsaugia.

In officio diuino fuit sedulus.

Nunquam visus perturbatus. Decanus Phortzheimensis monachus.

Conradus monachus, fit abbas in Amorbach.

*Conradus
fit abbas in
Suariae
Burchardus
in Wingar-
ten.
Diethmar-
tus mona-
chus.*

Alter quoque Conradus huius coenobij monachus, eodem ferme tempore consensu ipsius Volmari abbatis, ad monasterium in Suartzach Argentinensis diocesis abbas ordinatus est, Burchardus quoque monachus huius coenobij ad Wingarten abbas eligitur, vir astutus ingenio, & in agendis multum pronidus & expertus.

*Manegoldus
prior clau-
stralis.*

Post cuius obitum Diethmarus monachus noster, electione fratrum eiusdem loci abbas factus est, qui per suam industriam multa bona eidem monasterio fecit & acquisiuit.

*Adelhelmus
prior clau-
stralis.*

Eodem tempore quo ex praeposito Hartvigus factus est monachus sub Volmari abbate, prior claustralis fuit Manegoldus natione Francus, qui postea in abbatem huius coenobij electus est, de quo dicitur: qui Hartvigum magna charitate diligebat, homo sapiens & magnificus in omnibus actionibus suis. Vnde in cellarium monasterij promotus, multa sollicitudine pro fratrum necessitate vigilabat, & bene ministrans inferiora, gradum promeruit altiore.

*Heymericus
Gerlachus.*

Post eum prior constitutus est Adelhelmus primo in Aminburg, & postea in Mediolaco Treuerensis diocesis abbas, vir sapientia & religione venerabilis, in cuius locum prior substitutus est Heymericus, monachus senex & debilis, quo in brevi mortuo Gerlachus successit, post quem Manegoldus denuo prior est ordinatus, in quo quidem officio usque ad mortem abbatis Hartvigi permansit.

*Hartvigus
abbas.*

Igitur Hartvigus in abbatem per fratres unanimiter electus est, mortuo Volmari (sicut diximus) & per archiepiscopum Treuerensem Hillinum legitime ordinatus, visitata S. virgine Hildegardae apud Bingios Hirsavgiam rediit, & cum maximo gaudio fratrum, tanquam pastor integerrima charitatis susceptus fuit.

*Conuentus
principum
in Worma-
tia.*

Hoc ipso anno institutionis Hartvigi abbatis, qui fuit dominicae natiuitatis 1177. Imperator pascha Wormatiae celebravit, ubi pene omnes Teuthonici regni principes conuenerunt, & se cum rege anno sequente in Longobardiam ituros, contra rebelles imperij iurauerunt. Post haec ipso anno Imperator per magnam industriam suam effectus, ut abbates, praepositi, & meliores quidem complures de ministerialibus ecclesiae Moguntinae, in manus & quorundam amicorum eius promitterent, quod Arnoldo archiepiscopo qualibet occasione decedente, sine ipsius consilio & assensu alium non vellet eligere.

*Arnoldus
Colonien-
sis archiepi-
scopus.
Friedricus
secundus ar-
chiepiscopus
Coloniae.*

Eodem anno moritur Arnoldus archiepiscopus Colonien-
sis, huius nominis secundus, vir ingenio acutus, & in rebus bellicis expertissimus, qui semper Imperatorem in Italiam secutus multa pro eius imperio expendit. Ipse monasterium Rindorf iuxta Bannam in honorem S. Clementis papae & martyris construxit, in quo & sepultus est, cui Fridericus eius nominis secundus, in ordine successit, praepositus S. Gregorij Colonien-
sis, & per Adrianum papam consecratus est Romae, atque accepto pallio ad Coloniam cum honore reuersus. Contra hunc electus fuit in dissensione grauissima Gerardus praepositus Bunnensis, sed apud Ratissponam ex Imperatoris iussu & principum, cedere Friderico compul-
sus est.

*Causa dis-
sensio in-
ter papam
& impera-
torem.
Alia causa.*

Eodem tempore inter papam Adrianum & Imperatorem Fridericum grauissima contentiones leui occasione oriri coeperunt. Innocentius papa secundus, Romae quondam in muro imaginem suam depingi fecerat, quasi in sede pontificali residentem, Imperatorem Lotharium complicatis manibus coram se inclinatam coronam imperij suscipientem.

*Causa dis-
sensio in-
ter papam
& impera-
torem.
Alia causa.*

Quod Fridericus Imperator videns cum esset Romae, a suis incitatus a gre tulit. Accessit huic (si dici fas est) contumeliae aliud quiddam perfimile, quod nouae commotionis & dissensionis magnum seminatorium fuit.

*Vanitas o-
pinionum
Imperatoris.*

Imperatore cum primoribus regni in ciuitate Bisuntina Burgundiae curiam celebrante, duo cardinales literas Adriani papae perferentes adfuerunt, in quibus inter alia sic continebatur: Beneficium coronae tibi contulimus, neque penitentia moueremur, si excellentia tua, materiam nobis beneficia accepisset. Quod verbum scilicet Beneficium, hi qui circa Imperatorem erant, vsualiter interpretantes, & in contumeliam ipsius positum asserentes, animum eius in iram concitauerunt. Cardinales iniurijs affectos a conspectu suo eiecit, dicens: Quia solo Deo habemus coronam videlicet imperij, non Romano pontifici, sed soli Deo attribuimus. Primam vocem regiae electionis archiepiscopi Moguntini recognoscimus, regalem consecrationem archiepiscopo Colonien-
si permittimus. Imperialem consecrationem Rom. Pontifici assignamus. Deleatur ergo pictura, scripturae corrigantur, alioquin inter nos & sacerdotium concordia & pax stare non poterunt. At Romani indignationem & iram Imperatoris merentes, aliam interpreta-

tionem huius nominis protulerunt, *Beneficium*, quasi benefactum intelligi debere dicentes.

His temporibus claruit sanctus Wilhelmus, ex comite Pictaviensi eremita nominatissimus, qui lorica ad nudam carnem portavit, & in maxima abstinentia corpus suum maceravit, miraculis multis gloriosus.

Hunc sanctus Bernardus cum schismaticis contra Innocentium papam pertinaciter sentiente in, per sacrosanctum corpus dominicum constans adeo perterritus, & ad tantam compunctionem perduxit, ut non solum pertinaciam omnem deponeret, sed, quod est amplius, comitatu suo derelicto, honoribusque & diuitijs omnibus contemptis, homines fugiens eremum intraret. His quoque temporibus visio admirabilis Tondali militis in Hibernia dicitur facta, quae cum ubique sit notissima, non opus est, ut huic operi interlatur.

S. Wilhelmus ex comite eremita claruit.

Visio Tondali.

Claruerunt his temporibus in ecclesia Dei, multi viri doctissimi, qui varia pro eruditione simplicium opuscula ediderunt.

Gilbertus episcopus.

Gilbertus cognomento Porreta, natione Gallus, ex scholastico Parisiensi episcopus Pictaviensis, vir vnde cumq; doctissimus, scripsit notabilem expositionem super psalmos: item in Euangelium Ioannis, in epistolas quoque Pauli omnes: in Boetium de S. trinitate: in Philosophia multos subtilis tractatus edidit.

Lucas etiam abbas S. Cornelij ordinis nostri doctissimus inter alia studiorum suorum opuscula, his temporibus in Cantica canticorum Salomonis, non spernendae lectionis edidit. Richardus de S. Victore canonicus Parisiensis, vir in sacris scripturis his temporibus omnium iudicio longe doctissimus, & non minus sanctitate conversationis quam eruditione literarum insignis, multa praeclara volumina edidit: quorum lectio & doctis ad eruditionem, & ad compunctionem deuotis valde utilis & necessaria videtur. De his quidem opusculis in libro de Ecclesiasticis scriptoribus, iam dudum fecimus mentionem.

Locus abbas.

Richardus de S. Victore.

Circa haec quoque tempora Petrus Lombardus episcopus Parisiensis, quatuor libros Sententiarum, ex diuersis dictis sanctorum patrum colligens, posteritati transmisit: qui tanta sunt hodie in scholis Theologorum auctoritatis, ut ceteris pene omnibus in lectione quotidiana praerferantur. Scripsit quoque in Psalmos commentaria, & in Apostolum, quae satis utiles sunt. Et quaedam alia quae ad notitiam lectionis nostrae non venerunt.

Liber Sententiarum componitur.

Claruit isdem quoque temporibus & alius Petrus quidam, presbyter Trecentis, quem Comestorem vulgo appellant, qui scripsit in signe opus ad Willhelmum Senonensem archiepiscopum, super libros Bibliae historiales, quod Scholasticam historiam appellamus. Et quaedam alia non abiiciendae lectionis opuscula. Richardus monachus Cluniacensis, nostri ordinis, inter chronographos his temporibus habetur in precio: qui inter multa quae scripsit, historiam rerum transacti temporis, satis iocundam vtilemque composuit.

Petri Comestor.

Richardus Cluniac.

His etiam temporibus, sub Friderico Imperatore primo, claruit Ioachim abbas monasterij Florentis de Calabria, nostri ordinis, vir quidem studiosus & doctus: qui tanquam propheta habitus a multis, etiam futura praedicere confuevit. Scripsit in Hieremiam prophetam, in Danielē prophetā, in Euangelium Ioannis, in Apocalypsin Ioannis: in quibus omnibus futura semper praedicere solebat. Ad Henricum quoque sextum, plura scripsit. Item de Septem sigillis in Apocalypsi: in Psalterium decem chordarum. Item librum Concordiae. Item de 15 pontificibus Romanis futuris, suo tempore, vnam prophetiam conscripsit. Epistolas quoque multas ad diuersos, & varia de futuris temporibus composuit. Hoc ipso anno dominicae natiuitatis 1557. signum crucis in luna manifeste apparuit.

Ioachim abbas.

Claruit circa haec tempora Gratianus monachus Bononiensis, nostri ordinis, qui ex diuersis sanctorum patrum sententijs, decretis & scriptis, librum Decretorum in vnum comportauit, & summo pontifici confirmandum obtulit.

Gratianus monachus claruit.

Eodem anno Dominus Hartvigus, abbas huius cenobij praefatus, 8. calen. Aprilis, circa primam noctis vigiliam carne solutus, in Domino quieuit, sexto & quinquagesimo die institutionis suae, ad abbatiam Hirsaugiensem: sepultus est in maiori ecclesia, in abside meridionali, coram altari omnium sanctorum, vir aeterna memoria dignus quem omnipotentis Dei misericordia, iuxta desiderium suum breui de medio abstulit, ne malitia immutaret intellectum eius: frequenter enim praelatio, mentem fallere consuevit.

Hartvigus abbas obiit.

DE MANEGOLDO, HUIUS MONASTERII XVII. ABBATE, QUI PRAE-

suit annis 8. mensibus 4. diebus 6. & de vita & conversatione eius.

HARTVIGO venerabili abbate viam vniuersae carnis feliciter (sicut confidimus) ingresso, & non sine lachrymis multis fratrum suorum sepulturae commendato, ne